

NYELVMEGTARTÁS ÉS IDENTITÁSÉPÍTÉS EGY NEMZETISÉGI HORVÁT TELEPÜLÉSEN

Language-Maintenance and Identity-Building in a Minority Croatian Settlement

Huszár Attiláné Fábriánkovits Erzsébet - huszar.attilanel@gmail.com
 ELTE BTK ALKALMAZOTT NYELVÉSZETI DOKTORI PROGRAM
 AikNyelvDok2017 Budapest, 2017. február 3.

BEVEZETÉS

A hazai horvát kisebbség a kutatók véleménye szerint hét, egyesek szerint tizenkét részben elért nyelvjárást beszélő, egymástól földrajzilag elkülönülő népcsoportra oszlik (Soksevićs 2013: 1). A nyugat-magyarországi, más néven grádistyei, a nemzetközi szakirodalomban Burgenland Croatia, „burgenlandi horvát” (Chrystal 1988: 25) – a továbbiakban: grádistyei horvátok – a trianoni határ által feldarabolt népcsoport nagyobb része Ausztriában, kisebb része Magyarországon, illetve Szlovákiában él.

Kutatásomat a népcsoport legnagyobb számú horvát identitással lakossággal rendelkező nyugat-magyarországi településén, a Sopron mellett elhelyezkedő Kópházán (horvát neve: Koljnof) végeztem.

Kutatásom célja, hogy felmérjem a faluban tapasztalható nyelvmegőrző, identitásépítő törekvéseket, valamint azt, hogy a horvát nyelv presztízsének növekedése milyen mértékben befolyásolja a nyelvcsere és nyelvmegőrzés egy időben jelen levő folyamatait.

A 2000 fős településen a falu lakosságának mára csak mintegy fele beszél horvátul. Általános iskolája az egyetlen nemzetiségi önkormányzat fenntartásában levő iskola az országban.

A VIZSGÁLT TELEPÜLÉSEN ELŐFORDULÓ NYELVVÁLTOZATOK

A Kópházán élő horvátok a horvát nyelv három változatával kerülnek kapcsolatba. Identitásuk is hármas: a magyar identitáson kívül egyenlő mértékben kötődnek Horvátországhoz és a grádistyei horvát régióhoz is.

- GRÁDISTYEI HORVÁT NYELV BESZÉLT VÁLTOZATA
 A nyelvjárás, pojlanci csoport, XVI. századi nyelvállapotot tükröz (Sztók 2004), dialektus. A nyelvhasználat szinterei: magánélet (generációs rétegzettséggel jellemzett); munkavállalás burgenlandi horvát vállalkozóknál; szervezett közös zárandókatok; egyéni kapcsolatok, valamint közös kulturális rendezvények a burgenlandi és magyarországi grádistyei horvátokkal

- GRÁDISTYEI HORVÁT IRODALMI NYELV
 A nyelvhasználat szinterei: a településre is eljutó burgenlandi horvát médiatermék, egyházi kiadványok, a római katolikus egyház liturgikus nyelve

- STANDARD HORVÁT NYELV
 A nyelvhasználat szinterei: kulturális csoportok érkezése a faluba a 80-as évek eleje óta; kapcsolatok ápolása a horvátországi családokkal; egyéni utazások Horvátországra; munkavállalás (főleg vállalkozók); a település két tannyelvű iskolájában a standard nyelvet tanítják; horvátországi vendégtanárok tevékenysége; diákok utaztatása a testvértelepülések iskoláiban.

„Az újabb diglossziáértelmezések... bonyolultabb viszonyokat is leírnak, ahol két emelkedett és egy közönséges változat áll egymás mellett” (Bartha, 1999:69).

ANYAG ÉS MÓDSZER

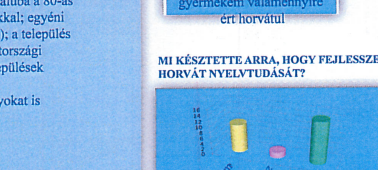
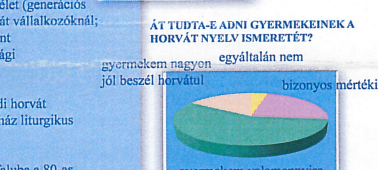
Az adatgyűjtés előzményeként 2004 óta számtalan kulturális, iskolai és egyházi rendezvényt vettem részt a közösségben. A részvevő megfigyelés volt a módszerem az előzetes adatgyűjtés során is, s az így kapott adatokat, információkat egészítettem ki kérdőívvel és irányított interjúkkal. A kutatást rétegzett mintavétellel, tudatosan kiválasztott mintával valósítottam meg. Az adatgyűjtők a község általános iskolájának 26 13-14 éves tanulója, valamint a nyelvi közösség 26 30-60 éves tagja voltak. A teljesség kedvéért dokumentum-elemzést végeztem a község önkormányzata kiadványának 1995-2016 decembereig megjelent 108 számáról, amely hírűd közösség nyelvmegőrzést és identitásépítést célzó törekvéseiről, rendezvényeiről is.

EREDMÉNYEK

A grádistyei horvát nyelv Kópházán Fishman (1991) 8 fokozatú skálája (GIDS, vagyis Graded Intergenerational Disruption Scale - a korosztályok közötti kommunikációs töréspontok skálája) szerint a 7 (shifting) fokozattal jellemezhető. A nyelvmegőrzés fő eszköze a vizsgált településen a standard horvát nyelv tanítása az iskolában, valamint a kiterjedt kulturális, intézményes és baráti kapcsolatok ápolása a horvátországi és burgenlandi horvátokkal.

KUTATÁS A HELYI ÁLTALÁNOS ISKOLA 13-14 ÉVES TANULÓINAK KÖRÉBEN (26 TANULÓ)

Szemelvények a gyermekek válaszaiból a nagyszülőket érintő kérdésekre
 - „mert ők horvátok, és szeretnek, ha én is olyan lennék, mint ők”
 - „mert így tudnák horvátul beszélni”
 - „mert így folytatnom, amit ők elkezdtek”
 Szemelvények a gyermekek válaszaiból arra a kérdésre, hogy megértik-e a falubeli idősebb emberek horvát beszédét
 - „nem nagyon értem, mert mi mást tanulunk”
 - „néha megérték pár szót, s néha még németet is hallok a beszédükben”
 - „megértém, mert a nagymamám is így beszél, és az ő beszédét már megszoktam”
 - „én az iskolában a horvátországi horvátot tanulom, de általában megértém”

A tanulók attitűdje az identitásépítő törekvésekkel, illetve a horvát nyelv tanulásával kapcsolatban
 - „horvátanár szeretnék lenni”
 - „az iskolánk bucsvevei (Horvátország) testvériskolájában tanuló diákokkal szeretném tartani a kapcsolatot”
 - „szeretnék horvát emberekkel beszélni”
 - „később nyelvizsgát szeretnék tenni”
 - „ha lesz szakmám, tudok dolgozni Burgenlandban vagy Horvátországban”
 - „meg fogom érteni, ha horvátul beszélnek hozzám”
 - „ha nyaralni megyek, tudjak beszélni a horvát barátaimmal”
 - „fontos lehet, hogy nemcsak németül és angolul tudok majd, hanem horvátul is”

Nyelvmegőrzést és identitásépítést segítő törekvések főként a helyi aktivisták kezdeményezésére résztvevő megfigyelés, valamint a Kópházi Hírek 108 száma (1995-2016) alapján

Kapcsolatok a magyarországi grádistyei horvátokkal
 - iskolai versenyek a grádistyei falvak iskoláiban (Bécsény, Kímle, Ünd)
 - NAKÖVÉ szövegtérítési verseny, szavallóverseny
 - kulturális kapcsolatok (színházlátogatás, közös műsorok felépítése)
 - magyarországi grádistyei horvát katolikus papok tevékenysége a faluban
 - tanulásidőhorvátországi horvát horvát iskoláknak

Kapcsolatok a burgenlandi grádistyei horvátokkal
 - közös zárandókatok a grádistyei régió falvaiban
 - egyéni baráti kapcsolatok kialakulása
 - munkavállalás grádistyei horvát munkáltatóknál
 - ötvöns továbbképzése
 - az óvodai kapcsolat a Nikitsch (Ausztria)
 - horvátul Filéz horvát óvodájával
 - grádistyei horvát katolikus papok tevékenysége
 - kulturális kapcsolatok (félépések)
 - iskolások találkozási

Horvátországi kapcsolatok
 - testvérfalvak: Bucsvev (Zágráb mellett) és Bihinja (Zadar mellett)
 - kulturális csoportok kölcsönös látogatása (1983 óta), elszállásolás családoknál
 - a helyi általános iskola diákjainak utaztatása a testvérfalvak iskoláiba, cserkapcsolatok
 - pedagógusok továbbképzése (Fag)
 - horvátországi tanárok, valamint végzős pedagógusjelöltek tevékenysége az általános iskolában
 - horvátországi katolikus papok tevékenysége a faluban
 - egyéni utazások Horvátországba, egyéni kapcsolatok kiépítése

ÖSSZEĞEZÉS

A grádistyei horvát nemzetiségi lakossággal rendelkező Kópháza esetében, ahol a generációs rétegzettség jellemzett nyelvújítás csaknem teljes mértékben lezajlott, s a nyelvmegőrzést nehezíti az a tény, hogy a faluban beszélt horvát nyelvváltozat jelentős mértékben különbözik az irodalmi köznyelvtől, a lejtár alapján elmondható, hogy jó eredményeket értek el az identitás megőrzése, valamint a nyelvmegőrzés terén. Az eredmények igazolták, hogy az általam vizsgált grádistyei horvát településen a horvát származású és a nyelvet valamilyen szinten beszélő egyének identitásának szerkezte, valamint horvát nyelvtudása eltérő. A különbözőségek sok tényezőre vezethetők vissza. Függenek egyrészt a kutatásba bevont személy életkorától, valamint attól, hogy milyen mértékben beszél (vagy életútja során beszélték) családjában a horvát nyelvet. Fontos szempont, hogy a falu kulturális eseményein tevékenyen részt vesz-e a válaszadó. A kutatás eredményei arra engednek következtetni, hogy a középkori generáció azon tagjai esetében, akik tevékenyen részt vesznek a horvát kisebbségi kulturális életben, lassú a nyelvcsere folyamata, az iskolás generáció pedig a horvát nyelv standard változatának megtanulása útján kap lehetőséget a horvát identitás megőrzésére.

Összességében tetterhető a közösségben a nyelvmegőrzést és az identitásépítést.

IRODALOM

Binder Györgyi et al. 2011. Jelentés a nemzeti és etnikai kisebbség általános iskolai neveléséről. Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogok Országgyűlési Biztos. Budapest.
 Bartha Csilla 1999. A két nyelvűség alapjai: Beszélők és közösségek. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
 Borbély Anna 2001. Nyelvcsere (Language shift) Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézet.
 Hornósnova, Mária 2008. Identitás, nyelvhasználat, asszimiláció MTA Kisebbségkutató Intézet. Gondolat Kiadó Budapest.
 Végvári Sándor 2005. A grádistyei horvátok XVI–XX. századi asszimilációjának példái. Kisebbségkutatás 2005. 2: 181-193.
 Fishman, Joshua 1964. Language Maintenance and Language Shift as a Field of Inquiry. Linguistics: 9: 32-70.
 Fishman, Joshua 1991. Reversing Language Shift. Cambridge University Press.
 Fishman, Joshua 2001. Why is it so Hard to Save a Threatened Language? Multilingual Matters LTD.
 Fishman, Joshua. Endangered Minority Languages: Prospects for Sociolinguistic Research. International Journal of Multicultural Societies. Vol. 4, No. 2, 2002
 Szarka László 2003. Etnikai változások a déli szláv kisebbségben. Tér és Terap. Tanulmányok az etnicitás és az identitás kérdésköréből II. Akadémiai Kiadó. Budapest
 Soksevićs Dénés. A magyarországi horvátok rövid története. http://www.lib.pte.hu/sites/ptebtkcsan/mellekletek/2013_20/2013_20_horvat_1.pdf (2015. április 5).
 Sztók József 2004. Veszélyeztetett nyelvek. Kisebbségkutatás 2004.1: 37-49.
 Tyan, K. Identitäre Verortungen entlang der Grenze. Verhandlungen von Sprache und Zugehörigkeit bei den Burgenländischen Kroaten. Biblon Media. Leipzig, 2015.
 Zoltán András 2001. A kisebbségi szláv nyelvek szociolingvisztikai tipológiája. Kisebbségkutatás 2001: 1.

FORRÁSOK
 Kópházi Hírek. Koljnofski Vistil. Kópháza Önkormányzatának Tájékoztatója 1995-2016

A képek forrása: Kópháza Horvát Kisebbségi Önkormányzata, Mate-Dorka